Publicat a *COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA* (https://www.arquitectes.cat)

© Edifici Lausanne de Franz Heep a Higienópolis - foto Julián Muñoz Courtier

Parlar de l'inici de l'Arquitectura Moderna Brasilera, del "Modernismo Brasileiro", és parlar del Palacio Capanema (antic Ministerio da Educação e Saúde) de Rio de Janeiro i de l'excepcional equip d'arquitectes que, liderats pel gran mestre Lucio Costa, el va projectar a finals dels anys trenta. Un projecte on el mateix Le Corbusier crea els primers esbossos i on el jove Oscar Niemeyer s'encarrega dels plànols, difícilment no esdevé l'edifici icònic a partir del qual l'arquitectura moderna brasilera va créixer amb el reguitzell d'obres internacionalment conegudes, culminant trenta anys després amb la construcció de Brasília.

Però si parlem del naixement de l'Arquitectura Moderna Brasilera, d'aquella primera espurna ideològica on tot va començar, cal parlar de Gregori Warchavchik, l'arquitecte ucraïnès que la va introduir per primera vegada al Brasil i a la ciutat de São Paulo, entre els anys 1925 i 1934. Gregori Warchavchik va néixer l'any 1896 a Odessa, actual Ucraïna. El 1920 va estudiar arquitectura a la ciutat de Roma i va treballar amb l'arquitecte Piacentini fins a l'any 1923 que es va traslladar a São Paulo.

L'any 1925 va publicar al diari brasiler Correio da Manhã l'article titulat "Acerca da architectura moderna" considerat el manifest de l'arquitectura moderna al Brasil i que va convertir Warchavchik en el pioner d'aquesta nova manera de pensar, de projectar i de construir al Brasil.

L'any 1927 es va casar amb la paisatgista brasilera Mina Klabin, es va naturalitzar brasiler i va aconseguir projectar la seva primera casa a la Rua Santa Cruz, al barri de Vila Mariana, mostrant la nova arquitectura en la qual ell creia fermament. Per obtenir-ne el permís d'obres va haver de presentar un projecte tal com obligava la normativa municipal i un cop finalitzades les obres va al·legar manca de recursos per completar-les, deixant els volums prismàtics blancs nus de tota ornamentació. I és que a tot arreu es fan bolets, quan plou, si recordem l'episodi de Sert amb l'Ajuntament en el seu primer edifici del carrer Muntaner.

Als anys següents Warchavchik va projectar dues cases més a la Rua Bahia i a la Rua Itápolis, al barri de l'avantguarda arquitectònica paulistana, a Higienópolis.

Higienópolis és el barri tradicionalment innovador de São Paulo. Des de la seva creació l'any 1884 ja proposava residències alternatives fora del centre antic de la ciutat, en terrenys de grans dimensions, envoltats de carrers amples i amb vil·les construïdes de manera diferent de l'estil colonial portuguès de l'època.

Visitar l'oasi d'Higienópolis és un plaer força recomanable per fugir del desert de caos, eclecticisme i mediocritat urbana de São Paulo. Passejant per les seves amples voreres protegides per grans arbres tropicals, s'observen els antics palauets que conviuen amb edificis majestuosos que desprenen bona arquitectura. Això sí, tots amb el seu nom a la façana. Edificis com el Louveira de Vilanova Artigas amb la plaça interna que el connecta amb l'entorn urbà, el Prudencia de Rino Levi, com una gran làmina rígida que sura sobre la

membrana permeable de pilotis o el Lausanne de Franz Hepp amb la façana compacte i alhora lleugera de persianes de llibret amb diferents tonalitats, són exemples de l'avantguarda constructiva paulistana de la primera meitat del segle XX i del llegat arquitectònic de Gregori Warchavchik.

Tal era l'interès de Warchavchik per presentar aquesta nova modernitat a la societat paulistana que a la casa de la Rua Itápolis hi va muntar una exposició temporal amb acabats interiors i mobiliari mostrant la nova estètica racional sense estilismes.

Paral·lelament va explorar el camí de l'arquitectura popular projectant un conjunt de cases en filera al barri treballador de Mooca.

En reconeixement al seu coratge innovador i a la seva tasca divulgadora del modernisme europeu, Le Corbusier el va nomenar representant de Sud Amèrica al Congrés Internacional d'Arquitectura Moderna CIAM III celebrat a Bèlgica l'any 1930.

I aleshores Lucio Costa el va cridar. El jove mestre, defensor fins aleshores de la tradició neocolonial brasilera, va veure en les idees del seu col·lega paulistà el camí a seguir en la renovació de l'arquitectura brasilera i, tan bon punt el van nomenar director de l'Escola Nacional de Belas Artes de Rio de Janeiro, va convidar Warchavchik per alliçonar els futurs arquitectes sobre les noves teories de l'arquitectura europea, entre els quals hi havia, per exemple, Affonso Reidy.

Lucio Costa i Gregori Warchavchic van iniciar una relació professional fruit de la qual es van construir diversos edificis modernistes a Rio de Janeiro i on, afortunadament per al futur de l'arquitectura, hi va col·laborar el jove estudiant Oscar Niemeyer.

Els conceptes de racionalitat, de puresa o de funcionalitat de l'arquitectura moderna europea divulgats per Warchavchik van ser assimilats pel grup d'arquitectes brasilers del seu entorn i transformats en el "Modernismo Brasileiro".

El clima, la vegetació i l'entorn tropical juntament amb l'ús inevitable d'alguns elements exteriors del neocolonialisme brasiler van fer la resta en el que finalment es coneixeria com a Arquitectura Moderna Brasilera.

El " Modernismo Brasileiro" va assolir el punt de maduresa necessari on els projectes donaven forma als programes, de manera diferent de la relació causa efecte del funcionalisme modern, establint les seves pròpies lleis com a síntesi de programa, lloc i construcció. El MoMA de Nova York en va dedicar una exposició l?any 1943.

Les comparacions sempre són perilloses i les simplistes encara ho són més, però en concepte, el que va fer Oscar Niemeyer amb el racionalisme europeu o el que va fer Burle Max amb el paisatgisme clàssic francès no és gaire diferent del que va fer Aleijadinho amb l'art rococó, o salvant les diferències, Gilberto Gil amb el blues o fins i tot Mané Garrincha amb el futbol anglès. Transformar mitjançant aquella sacsejada que només els brasilers saben fer i que no arriba a canviar les regles del joc, però que acaba creant un estil propi diferent de l'original.

En els moments convulsos que vivim actualment amb la invasió d'Ucraïna m'ha semblat oportú aquest modest homenatge a la figura clau i no gaire coneguda de Gregori Warchavchik, l'arquitecte d'origen ucraïnès que va introduir l'Arquitectura Moderna al Brasil.

Julián Muñoz Courtier, arquitecte corresponsal del COAC a São Paulo, Brasil. Juliol de 2022

[1]

Tornar [2]

Copyright@ Col·legi d'Arquitectes de Catalunya : https://www.arquitectes.cat/ca/rmon/revista-de-corresponsals-d%E2%80%99odessa-ucriana-higienopolis-sao-paulo

Links:
[1] https://www.arquitectes.cat/ca/printpdf/printpdf/27985
[2] https://www.arquitectes.cat/ca/javascript%3Ahistory.back%281%29